

Удосконалення нормативно-правових та організаційно-тактичних засад діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ при введенні режиму надзвичайного стану диктується, насамперед, потребою підвищення ефективності виконання ними службово-бойових завдань під час введення режиму надзвичайного стану та передбачає необхідність доповнення законодавства нормами права, що визначають перелік першочергових заходів при загрозі або появі надзвичайних обставин. Крім того, повинні бути визначені органи оперативного управління, сили та засоби для забезпечення виконання першочергових заходів.

Висновки. Подальше вдосконалення правових та організаційних аспектів діяльності ОВС в умовах дії режиму надзвичайного стану повинно бути спрямоване на забезпечення своєчасного та адекватного реагування на виклики та загрози безпеки особистості, суспільства, держави. Для досягнення цієї мети належить вирішити такі завдання: підвищення ефективності управління і службово-бойової готовності органів внутрішніх справ; створення повноцінної правової бази функціонування системи МВС Росії; максимальне використання позитивно зарекомендованих на практиці форм і методів оперативної, службової та службово-бойової діяльності, забезпечення впровадження наукових рекомендацій і прийнятних в українських умовах зарубіжного досвіду; поліпшення роботи з кадрами, підвищення рівня професіоналізму, виконавчої дисципліни і наукової

організації праці; зміцнення ділової співпраці з іншими правоохоронними органами, налагодження на новій основі взаємодії з населенням і інститутами громадянського суспільства; розширення і поглиблення взаємовигідних міжнародних зв'язків; доведення до нормативного рівня фінансового та матеріально-технічного забезпечення; правового та соціального захисту особового складу; забезпечення внутрішньої безпеки системи МВС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 року // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
3. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000р. № 1550-III // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - №23. - Ст. 176.
4. Басов А.В. Адміністративно-правовий режим надзвичайного стану: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Андрій Віталійович Басов. – Х., 2006. – 201 с.
5. Балтовский А. А. Организационно-правовые основы деятельности органов внутренних дел в условиях действия экстраординарных административно-правовых режимов: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. / Андрей Анатольевич Балтовский. – Саратов, 2005. – 173 с.
6. Бідей О. М. Адміністративно-правове забезпечення діяльності ОВС за умов надзвичайного стану: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Олександр Миколайович Бідей. – Київ, 2011. – 172 с.
7. Власов Д.М. Правовые и организационные основы режима чрезвычайного положения: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. / Дмитрий Михайлович Власов. – М., 2002. – 135 с.
8. Кузнiченко С.О. Управління органів внутрішніх справ в особливих умовах, викликаних аномальними явищами техногенного і природного характеру / С.О. Кузнiченко. – Х.: Вид-во Націон. ун-ту внутрішніх справ, 2001. – 170 с.

УДК 343.985

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Меденцев А. М.,

здобувач кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
Міжнародного гуманітарного університету,
м. Одеса

Анотація: У статті наведені типові способи вчинення злочинів у сфері державних закупівель, підкреслено їх значимість для кваліфікації дій винних осіб при відкритті кримінальних проваджень. Визначено зв'язок способів з суб'єктами злочинів та іншими елементами їх криміналістичної характеристики.

Ключові слова: злочини у сфері державних закупівель, бюджетні кошти, конкурсні торги, способи злочинів.

Аннотация: В статье приведены типичные способы совершения преступлений в сфере государственных закупок, подчеркнута их значимость для квалификации действий виновных лиц при открытии уголовных производств. Определена связь способов с субъектами преступлений и другими элементами их криминалистической характеристики.

Ключевые слова: преступления в сфере государственных закупок, бюджетные средства, конкурсные торги, способы преступлений.

Annotation: The article presents typical methods of committing crimes in the area of public procurement, stressed their importance for the qualification of those responsible at the opening of criminal proceedings. The connection methods with the subjects of crime and other elements of criminalistic characteristic.

Key words: crime in public procurement, budget, competitive tendering, methods of crime.

Актуальним завданням правоохоронних органів у сучасних умовах є активна протидія економічним злочинам, зокрема у сфері державних закупівель. Розкрадання бюджетних коштів чи їх неефективне

використання є одним із найбільш прихованих і небезпечних різновидів економічних злочинів, боротьба з якими вимагає створення ефективних методик виявлення і розслідування. В останні роки ця проблематика знайшла відображення в криміналістичних дослідженнях (А.Ф. Волобуєва,

Р.Л. Степанюка, О.Є. Користіна, С.С.Чернявського, В.І. Василичука, Г.В. Мудрецької, В. В. Кікінчука та інш.). Разом із тим, низка питань залишається недостатньо висвітленою або сформульовані положення є досить спірними. Зокрема це стосується висвітлення типових способів вчинення злочинів у такій сфері використання бюджетних коштів, як державні закупівлі, що і складає мету дослідження.

Способи вчинення злочинів у сфері державних закупівель закономірно пов'язані з особливостями предмету цих злочинів, яким виступають державні (бюджетні) кошти, та іншими елементами їх криміналістичної характеристики. Потрібно відзначити, що криміналістичне вчення про спосіб злочину тісно пов'язано із кримінально-правовим вченням, однак має дещо інший зміст, зумовлений певною різницею завдань (встановлення злочинця, з'ясування механізму злочину, виявлення та використання слідів злочину тощо). При цьому в криміналістичному аспекті дослідженню піддаються не тільки способи вчинення злочинів, але й способи їх приховування [1]. У зв'язку з цим варто звернути увагу, що державні закупівлі є досить специфічною сферою діяльності, де стосовно державних коштів вчиняються різноманітні дії, які підлягають кваліфікації за різними статтями Кримінального кодексу (далі – КК) України. Йдеться про певні комплекси взаємно пов'язаних злочинів, які вчиняються організованими групами осіб за єдиним задумом. У таких комплексах злочинів обгрунтовано пропонується виділяти основні і підпорядковані (вторинні або допоміжні) злочини, які можуть вчинятися різними учасниками певної організованої групи осіб [2, с. 38]. Відповідно, потрібно розрізняти способи вчинення основних і підпорядкованих злочинів і тому тут достатньо актуальними є положення про спосіб злочину у кримінально-правовому аспекті, де спосіб дій зловмисника є ключовим для їх кваліфікації за певною статтею КК України [3-4]. Таким чином встановлений спосіб злочину є підставою для відкриття кримінального провадження за певною кримінально-правовою кваліфікацією, що є визначальним для предмету доказування і вибору відповідної методики розслідування.

Для сфери державних закупівель характерним є вчинення основних злочинів, які безпосередньо пов'язані із заволодінням державними коштами – це шахрайство (ст. 190 КК України) або привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України). Основним злочином слід вважати й одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України).

Підпорядкованими (допоміжними) злочинами у залежності від певних обставин, можуть бути фіктивне підприємництво (ст. 205 КК України), легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України), підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів (ст. 358 КК України), зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), службове підроблення (ст. 366 КК України) та інші злочинні дії.

Потрібно відзначити, що у криміналістичних дослідженнях приділялася певна увага способам злочинів, вчинених у бюджетній сфері України. Так, групою авторів (В. В. Кулаков, В. В. Лень, С. С. Мірошніченко та ін.) при дослідженні проблем запобігання злочинам, пов'язаних з незаконним використанням бюджетних коштів, були виділені такі групи способів:

а) способи вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним отриманням бюджетних коштів (діяння, що пов'язані з поданням неправдивої інформації з метою безпідставного одержання бюджетного фінансування);

б) способи вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним витрачанням бюджетних коштів (діяння, що пов'язані з нецільовим використанням бюджетних коштів, порушенням порядку виплат, проведення державних закупівель, виданням нормативно-правових актів, що змінюють доходи або видатки бюджету);

в) способи вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним відшкодуванням бюджетних коштів (подання недостовірної інформації з метою відшкодування з бюджету нібито понесених витрат, ПДВ і т.п.) [5, с. 55-76].

На наш погляд, недоліком наведеної класифікації способів злочинів, вчинених у бюджетній сфері, є те що вони, по-перше, не пов'язуються з суб'єктами цих злочинів, а по-друге – не вказується їх кримінально-правова кваліфікація.

В.В. Кікінчук, досліджуючи механізм вчинення злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в агропромисловому комплексі, виділяє такі їх способи:

1) подання до Українського державного фонду підтримки фермерських господарств і його регіональних відділень фіктивних документів про виконаний комплекс робіт з розробки технічної документації із складання державних актів на право приватної власності на земельну ділянку (у випадках розробки проектів відведення земельних ділянок для ведення фермерського господарства) з метою отримання дотацій;

2) подання до Головних управлінь (управлінь) агропромислового розвитку міських державних адміністрацій фіктивних документів, що містять завідомо неправдиві дані про відсутність у селянського (фермерського) господарства заборгованості по обов'язковим платежам до Пенсійного Фонду України, а також із виплати заробітної плати працівникам даного господарства, з метою отримання субсидії з державного бюджету;

3) подання до Українського державного фонду підтримки фермерських господарств і його регіональних відділень фіктивних документів, що містять завідомо неправдиву інформацію про те, що господарство є фермерським господарством з відокремленою фермерською садибою, з метою отримання дотацій;

4) розтрата, привласнення або заволодіння державним майном, що придбане за бюджетні кошти, шляхом зловживання службовим становищем суб'єктом господарської діяльності, якому це майно передане у відання Державною спеціалізованою бюджетною установою – Аграрним фондом України;

5) недбале ставлення службовою особою державної установи (закладу, організації) сфери управління органу державної виконавчої влади – Міністерства аграрної політики та продовольства України до виконання своїх службових обов'язків, що завдало шкоди державним інтересам у вигляді ненадходження коштів до Державного бюджету України;

6) подання до Головних управлінь (управлінь) агропромислового розвитку міських державних адміністрацій фіктивних документів, що містять завідомо неправдиву інформацію про фактично виконані роботи та понесені витрати по закладенню і догляду за молодими багаторічними насадженнями, з метою отримання бюджетних асигнувань;

7) використання службовою особою суб'єкта господарської діяльності бюджетних коштів, що виділені на виконання певної державної програми, всупереч їх цільовому призначенню;

8) подання до Українського державного фонду підтримки фермерських господарств і його регіональних відділень фіктивних документів, що містять завідомо неправдиві дані про балансову вартість придбаної першої сільськогосподарської техніки з метою отримання фінансової підтримки [6].

Неважко помітити, що В.В. Кікінчук, як і попередні автори, в більшості випадків уникає конкретизації суб'єкта того чи іншого способу вчинення злочину і не вказує на кримінально-правову кваліфікацію відповідних дій. На наш погляд, це є суттєвим недоліком, адже для методики розслідування кваліфікація (склад злочину) є суттєвим чинником, оскільки з цим пов'язано визначення обставин, які підлягають доказуванню, а також засобів доказування (слідчих дій).

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень щодо злочинів, які вчиняються у сфері державних закупівель, дає підстави для ствердження, що способи злочинів потрібно визначати з вказівкою суб'єкта, який їх вчиняє. З урахуванням цього можна визначити дві категорії таких суб'єктів: 1) замовники конкурсних торгів – службові особи органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, бюджетних установ (розпорядники бюджетних коштів); 2) учасники конкурсних торгів – службові особи підприємств, які пропонують свою продукцію, роботи або послуги і подали відповідні документи для участі в конкурсних торгах.

Замовники конкурсних торгів вчиняють злочини з використанням своїх службових повноважень, зокрема такими способами:

- закупівля товарів, робіт або послуг за завищеними цінами;
- закупівля непридатного до використання або експлуатації устаткування, товарно-матеріальних цінностей;
- оплата фактично не виконаних робіт або послуг (підписання фіктивних актів);
- визначення переможцем учасника, який не відповідає кваліфікаційним критеріям;
- здійснення оцінки пропозицій конкурсних торгів всупереч переліку критеріїв та методик;
- здійснення державної закупівлі без проведення процедур, передбачених законодавством (наприклад,

якщо сума договору перевищує встановлену законодавством межу) тощо;

- витрата бюджетних коштів на придбання товарів, робіт або послуг в обсягах, які перевищують встановлені граничні суми витрат.

Наведені способи дій службових осіб замовників конкурсних торгів можуть містити ознаки вчинення основного злочину, передбаченого ст. 191 КК України. Наприклад, це може мати місце при закупівлі товарів, робіт або послуг за завищеними цінами, визнанні переможцем торгів підприємства засновником (учасником) якого є сама службова особа або члени його сім'ї. Основним злочинним може бути й одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України), яку вона отримує від незаконного «переможця» конкурсних торгів. У діях службових осіб замовника конкурсних торгів можуть бути виявлені й ознаки підпорядкованих (допоміжних) злочинів: зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України); службове підроблення (ст. 366 КК України); службова недбалість (ст. 367 КК України) тощо.

Учасники конкурсних торгів вчиняють злочини такими способами:

- використання фіктивних підприємств, як посередників для штучного завищення цін на свої товари, роботи або послуги, а також для приховання злочину;

- використання підроблених документів щодо відповідності учасника кваліфікаційним критеріям учасника конкурсних торгів;

- використання підроблених документів щодо забезпечення пропозицій конкурсних торгів (поруки, гарантійних листів, застави, завдатку, депозиту);

- використання підроблених документів щодо якості, комплектності товарів, які планується постачати;

- постачання замовнику недоброякісних чи некомплектних товарів (виконання робіт, надання послуг);

- пропозиція, надання або обіцянка неправомірної вигоди службовій особі замовника конкурсних торгів за вчинення певних дій на користь певного учасника.

Перераховані способи дій службових осіб підприємств – учасників конкурсних торгів за певними умовами можуть містити ознаки вчинення основного злочину, передбаченого ст. 190 КК України, або співучасть у злочині, передбаченого ст. 191 КК України. Окрім того характерним є вчинення підпорядкованих злочинів: фіктивного підприємництва (ст. 205 КК України), легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України), підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів (ст. 358 КК України), пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України).

Підсумовуючи викладене, потрібно підкреслити, що знання наведених способів вчинення злочинів у сфері державних закупівель відіграють важливу роль у правильній кваліфікації виявлених злочинних діянь при відкритті кримінальних проваджень за ознаками основних і підпорядкованих злочинів. І, в той же час, вони є важливим елементом криміналістичної характеристики таких злочинів, який тісно пов'язаний

з особливостями суб'єктів та слідами їх злочинної діяльності, що виступають джерелами доказів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даньшин М. В. Класифікація способів приховування злочинів у криміналістиці / М. В. Даньшин: навч. посіб. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. – 116 с.
2. Волобуєв А. Ф. Економічні злочини: поняття та проблеми розробки методик розслідування / А. Ф. Волобуєв // Актуальні проблеми держави і права. Збірник наукових праць. – Одеса: Юридична література. – 2003. – С. 35-39.
3. Панов Н. И., Способ совершения преступления и его значение для квалификации хищений государственного или общественного имущества, огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых и наркотических веществ / Н. И. Панов, В. П. Тихий // Проблемы социалистической

законности. Республик. межвед. научно-тех. сб. – Харьков: Вища школа., 1984. – Вып. 14. – С. 25-33.

4. Якубович О. Р. Уголовно-правовое значение способа совершения преступления как элемента основного состава преступления / О. Р. Якубович // Актуальные проблемы уголовного, уголовно-исполнительного права и криминологии. Мат. междунар. кругл. стола. – М.: ВНИИ МВД России, 2005. – С. 131-144.
5. Запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів : наук.-практ. посіб. / В. В. Кулаков, В. В. Лень, С. С. Мірошніченко та ін. – Запоріжжя: Дніпровський металург, 2011.
6. Кікінчук В. В. Способи вчинення злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в агропромисловому комплексі / В. В. Кікінчук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – №3. – 2013. – С. 317-326.

УДК 343.121

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ МОМЕНТУ НАБУТТЯ ПІДОЗРЮВАНИМ СТАТУСУ ОБВИНУВАЧЕНОГО

Моторигіна М. Г.,

здобувач кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

Анотація: У статті визначено основні проблеми, які виникають у момент набуття підозрюваним статусу обвинуваченого. На підставі аналізу юридичної літератури, Кримінального процесуального кодексу України, а також кримінального процесуального законодавства зарубіжних країн автором розроблено пропозиції щодо їх законодавчого врегулювання у чинному КПК.

Ключові слова: обвинувачений, процесуальний статус обвинуваченого.

Анотация: В этой статье определены основные проблемы, которые возникают в момент обретения подозреваемым статуса обвиняемого. На основании анализа юридической литературы, Уголовного процессуального кодекса Украины, а также уголовного процессуального законодательства зарубежных стран автором разработаны предложения по их законодательному урегулированию в действующем УПК.

Ключевые слова: обвиняемый, процессуальный статус обвиняемого.

Annotation: This article sets primary problems arising when a suspect gains a status of a defendant. Based on analysis of legal literature, Criminal Procedural Code of Ukraine, and legal procedural legislation of foreign states, the author developed suggestions on their legal resolution in the valid Criminal Procedural Code.

Key words: defendant, procedural status of the defendant.

З прийняттям Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) 2012 р. відбулися значні зміни у нормативному регулюванні набуття особою статусу підозрюваного та обвинуваченого. Запровадження нового процесуального порядку повідомлення особи про підозру, складання обвинувального акту призвели до виникнення деяких проблем, пов'язаних із процесуальним становищем зазначених осіб, набуттям ними відповідного процесуального статусу та можливістю своєчасно реалізувати надані законом права, що відповідають їх процесуальному статусу. Особливе значення у визначенні процесуального статусу обвинуваченого має вирішення питання про те, з якого моменту відповідно до КПК підозрюваний набуває цього статусу, адже це обумовлює можливість використовувати ті права, які він має саме як обвинувачений.

Дослідженню процесуального статусу обвинуваченого завжди приділялася значна увага вчених. Зокрема, вивченням цієї теми займалися такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Ю. П. Аленін, С. А. Альперт, В. П. Божьев, Ю. О. Гришин, Ю. М. Грошевий, М. В. Жогін, З. Ф. Коврига, Л. М. Карнеєва, Л. Д. Кокорев, В. Т. Маляренко, Г. М. Мінковський, М. М. Михеєнко, Я. О. Мотовиловкер, І. Л. Петрухін, М. М. Полянський, С. К. Пітерцев, В. М. Савицький, М. С. Строгович, Ф. Н. Фаткуллін, І. Я. Фойницький, М. О. Чельцов, С. А. Шейфер, М. С. Шумило та інші.

Незважаючи на достатній рівень розробленості питань, які стосуються процесуального статусу обвинуваченого у кримінальному провадженні, необхідно враховувати те, що їх аналіз проводився за КПК 1960 р. Саме наявність великої кількості правових новел поряд із відносною новизною прийнятого КПК обумовлюють актуальність обраної теми. У зв'язку з цим метою статті є визначення

© Моторигіна М. Г., 2015